

10.

DISSERTATIO MEDICA,
DE

MEDICINA
HIPPOCRATIS
MECHANICA,

QUAM
GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,

PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,
ORDINIS MEDICI SENIORE,

PATRONO AC PRÆCEPTORE SUO OMNI OBSERVANTIÆ
CVLTV PROSEQVENDO,

Publico Eruditorum examini submittit

AVCTOR

STEPHANUS ENYEDI,

TRANSYLVANO - HUNGARUS.

AD D. AUG. MDCCXIX.

HALAE MAGDEBVRGICAE

Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

Graec.
6040

AMT DER GEMEINDE

VEREINIGUNG

DESS SAARLANDES

UND

DESS SAARBERGSCHEM SAARLANDES

UND

DESS SAARLÄNDISCHEN SAARLANDES

UND

DESS SAARLÄNDISCHEN SAARLANDES

UND

DESS SAARLÄNDISCHEN SAARLANDES

UND

DESS SAARLÄNDISCHEN SAARLANDES

UND

DESS SAARLÄNDISCHEN SAARLANDES

DESS SAARLÄNDISCHEN SAARLANDES

DESS SAARLÄNDISCHEN SAARLANDES

PROOEMIUM.

Veneranda eruditorum antiquitas rerum naturæ contemplationi minus otiose intenta ita hominem conditum professa est, quasi in eo, tanquam in compendio reliquam universam rerum naturam adumbratam, imo expressam haberet, eamque ob rationem ipsi minoris mundi sive μικροκόσμου appellationem à multis retro seculis uno veluti ore tribuit. Neque sane temere viros illos aut levi ratione hoc de homine statuere potuisse, vel voluisse probabile est, sed penitus dubio procul introspecta utriusque natura debuit utrobique adesse ea, quæ ad similitudinem apte deducendam sufficiens esse queat, ita quidem, ut facta nominum commutatione alterum μικρόκοσμον, alterum μέγανθρωπον recte dixeris. Licet enim tota natura mere sit mechanica ac omnia totius universi corpora mathematicè constructa splendidissimum nobis repræsentent speculum, in quo Summi rerum Parentis ac Conservatoris existentiam, infinitam

potentiam, nec non bonitatem intueri liceat, neque tamen ulli creaturarum excellentiori præfuit artificio quam homini, quem ob hoc divinitatis specimen consummatissimam omnium partium inter se miro modo conspirantium harmoniam, microcosmum, omnium miraculorum maximum, artificiosissimum, perfectionumque Divinarum complementum nuncupatum fuisse non sine evidenti ratione dixerim. Sane si famosus ille atheorum princeps *Jubius Cæsar Vanninus* in theatro morti jam proximus ex assumpto e terra forte fortuito delapso straminis frusto existentiam Dei adstantibus probare conatus est; longe omnino faciliori negotio & certius quidem medicus rerumque physicarum gnarus (utpote qui ipsius naturæ minister longe altius ad rimanda divinæ sapientiæ provehitur arcana) eundem ex minima humani corporis parte demonstrabit.

Stupenda hæc humani corporis machina automatica sufficiens præbet argumentum, quod curiosos naturæ mystas ad indaginem penitiorum & allicere, & in ea exercere valet. Equidem nobilissimam anatomem per universa hæctenus secula profundissime excultam fuisse fatendum est, sed quæso quotusquisque annus, ne dicam dies adhuc huic curæ impenditur, qui novis subinde observationibus multa adhuc tenebris immerfa jacere non ostendat. Quodsi vero ipsa phænomena, quæ ex sublimi mentis cum corpore, duarum toto cælo diversissimarum substantiarum unione arctissima resultant, contempleris, proh! quanta ex illis in Democritei putei abyfso latitare (ad quorum propiorem intuitum clarissima etiam eruditi orbis sidera nondum pene-

penetrarunt) deprehendes! ita ut facile hic locum inveniant verba Poëtae Lucretii ita canentis: *multa tegit sacro involucre Natura, nec ullis fas est scire quidem mortalibus omnia.*

Quæ licet a veritate neutiquam sint aliena, nihilominus tamen experientia teste benignissimum Numen tantam rerum ad veram utilitatem ac necessitatem generis humani pertinentium jam inde ab omni ævo intellectui humano indulsit notitiam, ut, si eam homo excollere, atque usui suo accommodare velit, non possit egregiis excidere commodis, quæ non solum ad vivendum, sed etiam ad bene vivendum defensionemque humani corporis ab externis injuriis exitium minitantibus sufficere possunt.

Præivit hac in re nobis sapiens antiquitas priscique medicorum eruditissimi, qui, licet ex temporis infelicitate non sufficienti experimentorum circa rerum naturalium indolem pernoscendam copia instructi philosophandi accuratiori methodo caruerint, nihilominus tamen tanta sunt illorum de arte medica merita, ut silentio eos prætermisisse ignorantiam, iniquius autem de ipsis sentire summam ingratitude, ne dicam protervam redoleat injuriam: multa enim sunt in illorum monumentis generi humano utilia, ac salutaria, quæ non modo ad exquisitam morborum historiam acquirendam vel prognosin eorum instituendam: sed etiam ad ipsam praxin rationali modo tractandam haud parum conferunt.

Agmen inter hos omnes antiquos artis medicæ peritos merito ducit ipse *Hippocrates* omnium retro se-

culorum medicorum consensu medicinæ parens salutatus, cui quantum medicina recentiorum mechanica rationalis debeat, & quantum ipsi eadem suo jam tempore cognita fuerit, paulo pressius loco Speciminis Academici secundum mentem, ac ductum *Excell. D. Præsidis Fautoris ac Præceptoris mei ætatem colendi* pro tenuitate mea inquirere allaborabo. Arduam sane ingredior viam sublimiorique omnino calamo dignam, dum nova ex veteribus eruere intendo. Ardua enim res est, ut cum *Plinio* loquar, vetustis novitatem dare, obscuris lucem, dubiis fidem, omnibus vero naturam, & naturæ suæ omnia. Quod si itaque eventus pro voto non successerit, unicum mihi supererit solatium in illo *Propertiano*: *Quodsi deficient vires, audacia certe laus erit, in magnis & voluisse sat est.* Quisquis itaque es L. B. meis conatibus ut faveas, & de iis candide iudices, ea, qua par est, humanitate contendo.

§. I.

Medicinæ *Hippocratis* mechanicæ ichnographiam dum delineare apud me constitui, operæ pretium esse existimavi, morem sequi geometrarum, definitionemque, quid in genere per mechanicam, indeque denominationem suam mutuantem medicinam mechanicam intelligamus, statim in limine præmittere: Siquidem non mihi ignotum est mechanismum nonnullis ob vim vocis & rem perperam cognitam & intellectam ita esse odiosum, ut vel ipso nomine audito exhorrescant, bilemque sibi moveri patiantur. Definimus itaque mechanicam, quod sit scientia motuum, tradens eorum naturam, causas ac leges, easque ad varios usus applicans; Medicinam

vero mechanicam eam vocamus scientiam, quæ effectus omnes, qui fiunt in corpore humano artificiosissime constructo ratione vitæ, mortis, curationisque morborum a causis corporeis earumque vario motu, & dispositione ad motum deducit: mechanica itaque κατ' ἐξοχήν hæc medicina hodiernorum philosophiæ potissimum experimentalis non speculativæ addictorum vocatur, non modo respectu illius, quæ non contenta ad demonstranda corporis humani phænomena rationibus mechanicis, rationale quoddam principium motibus vitalibus præesse statuit, sed etiam respectu veterum magis materiæ ejusque qualitatibus in explicandis morborum causis, quam motui inhærentium, quem hodierna mechanicorum medicina scrutatur intimius. Ita etiam porro mechanice ille philosophari dicitur, qui evidenter ostendit, quomodo vi legum motus effectus rerum ex structura consequantur; non secus omnes operationes rerum corporearum mechanicæ dicuntur, quia agunt structurae suæ convenienter. Si quis itaque motuum habeat scientiam solidâque experientia suffultus motuum effectus explicare norit, ut ut nesciat intimam materiæ sive corporum naturam, sufficienti tamen scientia rerum physicarum ac medicarum potiri poterit.

§. II.

Probe hic notari in antecessum velim ad præoccupanda nonnullorum præjudicia, quod, licet omnia in universo fiant juxta leges mechanicas ac mathematicas accurate constructa, patianturque mutationes juxta determinatas naturæ leges, certam ratione ordinis, temporis, actionis, ac receptivitatis proportionem, neminem tamen notiones in medicina ad exactam ac rigorosam geometrarum demonstrationem reducere posse (quod minime etiam nos facturos promittimus) non propter mechanicorum principiorum insufficientiam, sed propter intellectus nostri imbecillitatem, sicut ex principiis geometricis famosissima illa
qua-

quadratura circuli (quæ doctorum Virorum jam diu torfit ingenia) ubi mutatio circuli in quadratum, item quadrati in circulum exacte deduci non potest, nequaquam propter insufficientiam geometriæ, sed propter intellectum nostrum arctis limitibus circumscriptum. Pari ratione quoniam ignota nobis est corporum intima ratione pororum & partium figura, dispositio & situs, ignota vis certa cordis impellentis certaue fluidorum, ac solidorum resistentia, ignoti demum differentes liquidorum per singulas partes motus, in quibus vita consistit, ultro fatemur exactis, ac rigidis mathematicis nempe demonstrationibus phænomena in corpore humano ratione vitæ, sanitatis, morborum eorumque curationis neutiquam subjacere, non quia res sua natura esset impossibilis, sed quia data sufficientia deficient: Nihilominus tamen non erubescimus dicere, ipsum studium mechanicum, imo in genere mathematicum non carere singulari usu ad perfectionem ac certitudinem medicinæ, quod quidem minime ea intentione a me quis dictum esse putet ac si illas geometricas figuras triangulares, quadrangulares, & ejus generis plura alia ad felicem praxin, qua talia, aliquid conferre posse, prætenderem; sed sicut in aliis scientiis, ita hic quoque culturam ingenii principaliter mathesis sibi vindicat, demonstrationibus enim ex invictis & evidentibus principiis deductis, veritatibusque iisdem superstructis mentem imbuit, viamque ad iudicium de rebus etiam difficillimis ferendum pandit, quo quid medico rationali nobilius, quidve generi humano utilius excogitari possit, sane non video: rectissime hinc a *Galeno* medicina perpetuum iudicium appellatur, unde patet matheseos studium non parum ad perfectionem medicinæ conferre, hinc etiam ipsum *Hippocratem* medicorum facile principem minime ab hoc studio alienum fuisse testantur ipsius literæ ad filium suum *Thessalum* missæ, in quibus numerorum scientiam ac geometriam singulariter ipsi commendat.

Affirmamus itaque ex præmissis, corpus humanum esse nonnisi machinam avtomaticam a Deo artificiosissime constructam, in qua omnes motus omnesque mutationes quoad vitam, sanitatem, morborum generationem atque curationem à causis necessariis & mechanicis, id est, æternis naturæ, motuumque legibus dependent. Quid vero machina sit, definit *Exell. D. Praeses in Philosophiæ corporis humani Parte I. Cap. I. §. IX. machina*, inquit, *est corpus ex variis partibus magno artificis ingenio inter se unitis constructum eo consilio, ut certos ac ordinatos motus producat; ubi addit in Scholio: artificium illud structuræ sive ingeniosa partium unio & coordinatio ad motum apta à recentioribus dici solet mechanismus.* Talem esse machinam corpus humanum, talemque ex structura ejus sequi mechanismum sanatio non minus, quam experientia demonstrat. Deprehendimus enim in corpore humano actiones, quæ solo motu perficiuntur, ubi nempe corpora inter se mutuis viribus motricibus & innatis agunt, a quarum virium æqualitate, vi ac robore, actione & pressione, quies, ab in æquali vero loci, vel situs mutatio, sive unico verbo motus, in quo totius œconomiae vitalis cardo versatur, dependet.

§. IV.

At vero, cum quævis corpora peculiare suos, certos atque determinatos exerant motus atque mutationes plane distinctas, jure merito quæritur: a quonam principio illi motus dependeant? Fatendum equidem, principium, causam, ac formam essentialem hujus motus primi æque ac secundi in corporibus, in quo nempe consistat proprie illa activitas ac vis agendi, qua unum corpus alteri prævalet, & quomodo motus unius alteri intimius communicetur, esse rem obscurissimam, sensibusque ac rationi minus obviã. Quam ob rem non levis inde ab

B

omni

omni seculo de hac re inter philosophos fuit controversia: hæc enim philosophandi ratio jam dum ex Stoicorum secta nonnullis præbuit occasionem sententiæ valde ineptæ, dum principium corporum actuum cum Deo unum idemque habuerunt, mundumque mente præditum & intelligentem, ideoque Deum statuerunt. Non multum ab hac ipse *Seneca* recessit *Lib. 4. de Benef. Cap. 7.* ubi dicit, nihil esse sine Deo, nec Deum sine natura, sed idem esse utrumque. Horum Stoicorum infaustissima in philosophando lambebat vestigia in præterito seculo *Benedictus Spinoza* substantiam cogitantem & extensam, mentem & corpus unam eandemque rem esse asserens, Deumque cum rebus materialibus confundens, de quo vid. ejus *Tract. Theol. polit. Cap. 2.* Ast majori cum pietate nonnulli Creatori & Enti infinito substituerunt spiritum quendam universalem creatum, tanquam Dei vicarium intimam corporum essentiam ingredientem, à quo tanquam principio omnes in natura mutationes deducere conabantur. Ex quorum classe primas tenet ipse *Plato*, cui etiam subtilis ingenii ille philosophus *Henricus Morus* in suo *Enchiridio Metaphysico* haud obscure assentitur principium aliquod hylarchicum, incorporeum, Deo subordinatum, totiusque mundi præsidem ac moderatorem statuens.

§. V.

Ast vero speciale illud principium a quo specificæ actiones in corpore humano, vita nempe, nutritio, sensatio, aliaque phænomena ad statum hominis tam naturalem, quam p. n. pertinentia dependent, variis ab auctoribus passim insignitur nominibus. Veteres nempe dicebant naturam, item animam, ut ipse *Aristoteles*, *Galenus* & alii calidum innatum, spiritum insitum, *Scaliger* sapientissimam vim plasticam, *Helmontius* archæum, quorum etiam spectant *Cl. Dalei* reges, quos diversis corporis cavitatibus præfecerat. Rectius vero inter recentiores Vir
in

in rebus naturalibus singularis eruditionis *Robertus Boyle* in *Tractatu de Natura* philosophari videtur, dum naturam cujuscunque corporis individualement mechanisum, omnia nempe mutationis principium ac causam appellat: Neque omnino sine fundamentali ratione; Deus enim summus rerum Arbiter produxit substantias agentes, seu viribus activis instructas, quæ essent fontes operationum, atque effectuum in aliis, atque sic neutiquam vel ad momentum res materiales concipi posse sine vi activa i. e. nisu, ac conatu locum, & situm mutandi cum Illustri viro *Leibnizio* existimo, nihil obstante, quod non semper propter obstacula illam vim ad sensum nostrum exerere corpora valeant, unde motus causam prorsus non extra materiam quærendam esse judico testantibus id vel ipsis experimentis chymicis, ubi ex sola certorum spirituum ac oleorum commixtione talis exoritur calor ac tumultus, ut metus sit diffractionis vitri, in quo continentur. Videntur itaque mihi plurimi recentiorum in hoc puncto a vero aberrare, dum omnem activitatem corporibus deneant, & sic materiam per se inertem esse, omnemque motum immediate a Deo corporibus communicari statuunt. Nam quid quaeso est substantia mere passiva sine vi innata, sine actione, & operatione? Ens enim mere passivum illud est, quod nihil efficit, nullam virtutem existendi vel durandi propriam habet: unde revera nihil est, & non nisi abstractam forte in ipsa mente, non vero separatam extra eam involvit existentiam.

§. VI.

Ex innata hac rerum materialium vi non facile nos amplius latere poterit verum ac genuinum omnis motus, omniumque mutationum in corporibus principium: posita enim vi corporum innata ex modificatione, & structura partium, certa quæque virium proportio emergit, ex qua originem omnis ducit mechanisus, nec non pro-

portionata in actione & reactione virium corporearum decens harmonia. Quod si jam plures materiales causæ ita fuerint ordinatæ ac dispositæ, ut effectus fluant ideæ artificis correspondentes, recte etiam mechanismus, sed perfectior dicitur. Ita in horologiis certa supposita constructione variarum rotularum, & applicato determinato pondere, vel elasticitate non potest alius sequi effectus per necessitatem naturalem, quam ut intra horæ spatium horam determinatam demonstraret, id quod intendebat artifex. Sicut itaque ob motum regularem ac in certum finem ordinatum construuntur machinæ: ita etiam nostri corporis machina omnibus aliis machinis tam naturalibus, quam manu factis superior unice a Deo summo & sapientissimo corporis nostri opifice ad certum & specialem motum contexta est, interim non levis inter machinam κατ' ἐξοχήν artificialem dictam & Divinam nostri corporis notari meretur differentia. In Divinis enim modus construendi longe est excellentior, infinitisque modis artem humanam superans. Absolum itaque esset dicere, Deum non excellentiorem ideam in ipsis formandis habuisse, quam homo artifex. Impium quoque revera esset, metiri infinitæ illius potentiæ vires omnibus numeris absolutas secundum humanæ mentis in construendis machinis umbratiliem saltem potentiam ab infinita perfectione Divina infinitis modis depressam, unde facillime patet, parum mechanismum corporis humani stringere objectionem illam: quod nullum automatum artificiale vel se a corruptione præservare, vel destructum propriis viribus se recolligere possit, quod quidem in machina corporis humani fieri quotidiana testatur experientia, unde infertur, machinam corporis humani nequam ex se hoc præstare posse, sed nobilior aliud inhabitans rationale, directorium principium necessario ad hoc requiri. At vero, sicut mechanismus corporis humani infinitis parasangis artificialibus est excellentior: ita etiam effectus
ejus

ejus mechanisimi debet esse excellentior, scopoque ac fini artificis sublimiori respondens, unde neque mirum, neque rationi ullo modo contrarium videtur a perfectiore machina perfectiores etiam resultare effectus. Denique huc facit etiam notabilis illa differentia inter artificialem & divinam machinam, quod in illa idem plerumque & simplex modus sit operandi, in hac vero variet illa operatio, cujus ratio non alia est, quam quod in humanis machinis semper una eademque dispositio permaneat causalis, ut in horologiis, machinis hydraulicis & hydraulico-pneumaticis, in divinis vero variant causæ. Nemo enim ignorat, externas causas, & inter has præcipue ærem, ætherem & alimenta cujuscunque generis varie disponere & afficere machinam humani corporis ejusque ex mechanismo resultantes functiones.

§. VII.

Ultero equidem concedimus, machinæ corporis nostri insitum esse excellentius quoddam principium sentiendi & ratiocinandi facultate præditum, mentem nempe, sive animam rationalem: largimur etiam hanc animam facultatem habere a Deo concessam in certas corporis partes certo sensu agendi, functionesque nonnullas ac motus hujus machinæ modificandi: præesse quoque actionibus spontaneis a veteribus animales appellatis: item pervertere motus vitales æque ac naturales, cujus manifestum videmus exemplum in adfectibus animi, quos universi corporis partes mirifice agitare ac commovere quotidie experimur. vel solo gravidarum exemplo, in quibus perversa imaginatio quam mirificos foetui inferat characteres, in vulgus notum est, quæ quidem actiones quomodo in corpore ab anima fiant & ab ipsa dependeant; num per influxum physicū juxta scholasticos & nonnullos recentiores; an per causas occasionales secundum *Cartesium*; an vero per harmoniam a Deo præstabilitam secundū *Illustrem Leibnitzium* penitus hic

inquirere nostri non est instituti, nec ideo cuiquam hac de materia potius ad metaphysicam, quam medicinam spectante litem movere volumus. Sufficit ad scopum medicum, hæc ita fieri, licet modus, qua ratione hæc fiant, nos majorem partem adhuc lateat. Constanter itaque ex his asserimus, vitam, sanitatem, nutritionem, actum secretionum, atque excretionum, sanguinis & humorum circulationem, motum partium musculosarum involuntarium, morborum denique curationes, quæ naturæ vulgo adscribuntur, aliosque ad finem certo respecto salutarem tendentes motus mere mechanice a causis mechanicis & physicis citra ullum necessarium animæ rationalis concursum dependere.

§. VIII.

Præmissis itaque iis, quæ in genere ad notitiam medicinæ mechanicæ pertinere videbantur, instituti nostri ratio postulat, ut penitus, quo jure medicina *Hippocratis* a nobis mechanica audiat, investigemus. Ubi quidem in antecessum monendum duximus, minime nobis in animo esse *Hippocrati*, alioquin medicorum merito principi, omnia ea, quibus hodierna excellit medicina mechanica, quæque post longa secula solertius enucleata vel inventa sunt, unice ad scribere. Licet enim Divi hujus Senis de medicina mechanica merita vel subtrahere, vel penitus negligenter habere maximam sane spiraret ingratitude: ita etiam omnia ea, quæcunque hodierna in scientiis felicior ætas indefesso labore per varia experimenta atque observationes in medicinam contulit, unice ipsi tribuere non otiosum magis, quam odiosum censei merito posset. Mediam itaque ingredimur viam ea sine furo prolaturi, quorum testimonia in monumentis suis Venerandus Senex contemplanda reliquit.

§. IX.

Non est, cur me in laudes magni illius *Viri Hippocratis* nimium hic diffundam, dum plurimi jam satis superque
hoc

hoc ipsum præstitere, majora etiam sunt ejus in artem medicam merita, quam ut meo aliquali testimonio vel depingi, vel adumbrari possint; hoc tamen sine injuria celeberrimorum in arte medica virorum tuto dixerim: *Hippocratem* esse eum, qui de medicina præ cæteris immortalem reportavit laudem, luculenta ad posteritatem suæ peritiæ atque solertiæ in Operibus suis transmittens testimonia, ita ut nullus facile ex tanto eruditorum numero hæcenus repertus fuerit, qui non ipsum vel actu sectetur, vel non saltem de ipso nominari velit, summisque eum evehat laudibus. Merito hic ex recentioribus memorandus venit Celeberr. *Baglivus*, qui tantopere *Hippocratem* æstimat, ut totus in eo esse videatur, quomodo omnibus *Hippocratis* imitationem inculcaret, de quo testantur ejus verba in *Animadversionibus suis in Practicam novam* §. I. ego, inquit, missis cæteris libris totum me *Hippocratis* studio tradidi, nec sine admiratione deprehendi doctrinæ illius veritatem, tanquam ex tripode prodeuntem. Et ibidem paulo post ait, hæc sunt deliciae Hippocraticæ, Tyrones mei, quarum epulis soli fruuntur & saturantur, quibus discendi studium est ab uno Hippocrate, cujus quælibet sententia veluti senatus consultum litem componit in arduis morborum curationibus. Similiter in §. II. Tyrones medici perpetuum vos hortor Hippocratis studium, solus enim ostendere potuit, quid sit sapere, & c. in laude in curandis ægris versari. In eandem *Duretus* descendit sententiam, dum ait: *Fremant licet omnes, dicam tamen, quod sentio, majorem scientiæ & praxeos ubertatem comparari a studioso Hippocratis uno die, quam ab ipsis pragmaticis uno seculo.* Eximia sunt quæ Professor quidam Regius Parisiensis *Nicolaus Andry* in Epistola quadam ad *Baglivum* data scribit: tanti, inquit, est apud me Hippocratis nomen, ut, cum de *Tullio* audiam *Quintilianum*, cum dicit: ille se profecisse sciat, cui *Cicero* placebit, idem de Hippocrate proferre & in hæc verba sæpe mihi contingat erumpere: ille se in re medica pro-

pro-

profecisse sciat, cui Hippocrates valde placebit. Neque omnino sine prægnanti ratione viros hos doctissimos illota quasi manu in tantas *Hippocratis* laudes provolasse quisquam suspicabitur. Quodsi enim accuratius perpendamus, vix omnium seculorum medicos tot in morbis phænomena, ne junctis quidem operis, descripsisse deprehendemus, quot nobis reliquit magnus *Hippocrates*. Verum enimvero licet hæc omnia de ipso dicta nihil præter veritatem spirent, absurdum tamen foret, ita huc convertere velle ac dicere, quod omnia ea, quæ vera sunt nosque meliora dies docuit, exhausserit atque absolverit. Ast neminem excusationi illius locum denegare existimo, si debite mente perpenderit infelicem illius ævi statum propter philosophiæ naturalis atque experimentorum penuriam: si quidem nihil in sui initio perfectum esse ex universæ naturæ testimonio recte monet philosophus. *Seneca Epist. 64.* inquit, *multa egerint, qui ante nos fuerint, sed non peregerunt; suscipiendi tamen sunt; multum adhuc restat operis, multumque restabit, nec ulli nato post mille secula præcludetur occasio aliquid adhuc adjiciendi.* Ut itaque me brevibus expediam, dico: *Hippocratem* medicinæ parentem minime aliam professum fuisse medicinam, quam mechanicam, ac proinde latere universam medicinam mechanicam in ejusdem operibus, licet non in eadem forma & ordine, uti hodie eandem conspicimus, certum tamen, adesse talia mechanismi semina ac principia, ut, si quis philosophia recentiorum mechanica imbutus ad solidum rationis calculum ejus scripta revocaverit, haud difficulter eadem inde eruere possit.

§ X.

Corpus humanum esse machinam summo artificio divino perfectam (cujus proprietates ac essentia in eo posita est, ut parte una affecta statim & altera patiatur) agnovisse jam olim Hippocratem, non obscure colligi potest ex loco qui

qui

qui extat *Lib. de Locis in Homine* §. 3. *si quis minimam corporis partem malo afficere velit, totum corpus affectionem sentiet, qualiscunque tandem ea fuerit, propterea quod minima corporis pars ea habet, quaecunque & maxima.* Pervidit nempe sapientissimus Senex, nihil machinae magis esse proprium, quam harmoniam partium inter se, ita, ut quicquid uni vel minimae parti quoad structuram laesionem infert, illud etiam reliquis vitium affricet. Huc locus etiam referri meretur, qui extat *Lib. I. de Dieta* §. 7. ubi per similitudinem conatur auctor demonstrare corporis mechanismum, cum dicit: *secant homines lignum per ferram, alter trahit, alter protrudit, idem autem hoc faciunt & minus facientes, plus laborant ac faciunt, sic & hominis natura aliud protrudit, aliud trahit, aliud dat, aliud accipit, & alii dat ab alio accipit, & alii quidem tanto plus dat, ab alio vero, nihil minus accipit,* ubi auctor expresse naturam artificibus mechanicis affimilat; per naturam vero minime immateriale aliquod principium, sed potius ex elementis conflatae temperaturam vult intelligi. Notatu etiam dignus est locus auctoris *Lib. de Aliment.* §. 4. ubi in compendio quasi ideam mechanismi in corpore tradit, inquiens: *confluxus unus, conspiratio una, consentientia omnia.* Conferri etiam in hanc rem optimo jure meretur *Lib. de Veter. Med.* §. 39. 40. 41. ubi prolixè mechanismum corporis humani inculcat, quæ propter prolixitatem huc afferre incommodum visum est, ideoque ea legenda B. L. committimus.

§. XI.

His circa mechanismum humani corporis pertractatis ordo nos ducit ad considerationem vitæ, quomodo nempe hæc a causis mere mechanicis dependeat, quantumque illæ ipsæ Hippocrati nostro cognitæ fuerint. Vitam itaque cum *Excell. D. Præside* definitio, quod sit motus progressivus circularis sanguinis & humorum ab impulsu cordis & arteriarum, nec non elatere fibrarum dependens, &

corpus corruptibile ab omni corruptione mediante excretionem vindicans. Definitionem hanc esse genuinam & realem, non opus est multis è longinquo petitis comprobare rationibus; testatur enim experientia, motu hoc sanguinis progressivo præfente adesse etiam vitam, eo ipso vero in toto corpore extincto illico sensuum ac rationis usum cum ipsa vita perire corpusque in putredinem abire. Formale itaque vitæ non in conservatione mixti a putredine, utpote quæ non nisi consequens ipsius motus est, sed directe in ipso motu intestino & progressivo consistere judicamus, quod vulgaria testantur curiosorum experimenta in animantibus instituta, quæ, etiamsi nulla amplius in illis percipiatur vita, inflato in ductum thoracicum vel thoracem aere ad vitam mox redeunt cordis motu restituito, quale experimentum etiam adfert *Celeb. Baglivus in Libro de Fibra motrice pag. 294.* neque etiam dubito in hominibus jam actu mortuis tale experimentum succedere certa encheiresi adhibita, si modo vasa destructa vel obstructa partesque solidæ nimium rigentes non obstant, quominus motus propagari possit ad partes, quod etiam actu experimento comprobatum esse *Cl. Brunnerus in Tractatu de Glandulis Duodeni* notabili exemplo testatur.

§. XII.

Cum itaque motus hic sanguinis in circulum actus tam nobile præstet in corpore humano officium, non sine ratione quæritur, undenam ille motus, & a quo principio deducendus sit? sicuti motum in genere non extra corpus ex aliquo immateriali principio, sed ex ipso corporum mechanismo deducendum esse supra fusius demonstraui: ita hic quoque in specie idem repetimus asserentes, totam œconomiam vitalem, quæ potissimum motibus secretoriis & excretoriis administratur, non nisi ab artificiosissima humani corporis structura & actione solidorum in fluida, & fluidorum in solida, nec non debita proportione ac tempe-
rie

rie humorum dependere ; contemplantes enim humani corporis interiora, deprehendimus omnino motuum instrumenta, quibus partes fluidæ impelluntur & agitantur, nempe fibras maxime & musculos vi activa præditos. Jamque in corpore humano excitato semel a partibus prolificis spermatis elastico motu in solidis & fluidis foetus partibus ob æquilibrium, quod fluida inter & solida intercedit, nec non ob continuum occursum fluidorum in solida, & solidorum in fluida nisum conatumque suum semel inceptum dictus elater præfatis in partibus perpetuat, maxime vero in solidis majori resistantia præditis, quæ peculiari compage ad perpetuandum elaterem, eumque alius imprimendum prædita sunt, sicut est cor, & dura meninx. Non parum ad huius motus causam investigandam confert quoque fluidi nervei consideratio. Talis enim est fibrarum musculosarum constructio, ut irrigatæ tenuissimo aëreo-æthereo-elasticæ indolis liquido in iusto motu se conservent contrahantque, cujus contractionis vigore ac robore instar emboli liquida contenta propelluntur motumque, Græcis systolen dictum, constituunt: alterum vero motum, Græcis itidem diastolen nuncupatum, qui priorem ex necessitate quadam subsequitur, atque a copia & impetu sanguinis in partes musculosas illabentis concitatur, post se relinquunt. Itaque fluidum nerveum fibrarum contractionem, dilatationem vero earundem sanguinis in vicinas partes appulsus efficit. Notandum itaque, quod systole semper sit causa diastoles, & diastole rursus causa fiat systoles, ut hinc continuus fiat motus, quemadmodum hanc materiam solidis argumentis deduxit *Excell. D. Præses in Tom. I. Med. ration.* Et hac ratione facile intelligi posse existimo *Hippocratem*, qui hominem circulum scriptum nominabat *de Locis in Hom. §. 1.* dicens: *mibi quidem videtur principium corporis nullum esse; sed omnia similiter principium, & omnia finis: circulo enim scripto principium non reperitur.*

§. XIII.

Ad continuandum hunc vitalem cordis fibrarumque musculofarum motum merito etiam in considerationem venit mirabilis illa cordis cum meninge, hujusque cum illo mutua consensio, ex qua harmonia inter cor & cerebrum petenda est ratio, cur, si dura vel pia meninx gravibus morbis laboret, cor etiam trahatur in afflictionis communionem ejusdemque indicia in pulsu ostendat. Sic in vigore febrium pulsus contrahi observamus, in variis capitis morbis, & variis animi operationibus, quæ in cerebro fiunt, varie quoque omnibus momentis alterari pulsum conspicimus. Ceterum neque ultimum præbet momentum ad promotionem motuum vitalium æque ac naturalium atmosphæræ manifesta in corpus humanum potentia, quæ pressione sua in pulmonibus sanguinis cursum summo opere promovet & ita cor adjuvat, ut exigua fere vi possit sanguinem e suis finibus ad remota quæque spatia prolicere, quod vulgari experimento manifestum fit: si nempe animal quoddam vacuo imponatur aërique moderatus subtrahatur, nihil certius, quam mors subsequitur, admissio vero de novo aëre vita, motus, viresque illico restituntur. Ex quibus unicuique secundum rectam rationem philosophanti facile patet, id, quod cor aliasque solidas partes movet viresque iis ac vigorem conciliat, totamque œconomiam vitalem absolvit, a folis materialibus causis dependere, neque penitus necessarium esse concursum entis cujusdam, quod notitia rerum intima, perceptione, multo minus, quod dirigendi motus facultate gaudeat in corpore nostro.

§. XIV.

Ex notione jam illorum, quæ de summo mechanisimi in structura corporis humani reconditi artificio diximus, judicare promptissimum erit per naturam humanam (quæ secundum *Hippocratem* omnis sermonis seu ratiocinii in me-

me-

medicina fundamentum est) minime innui intelligens quoddam principium internum, quod ex notitia innata, intentione & directione ad certos fines agat, multo minus animam rationalem, quæ earum rerum corporearum plane non est conscia. Rectius itaque per naturam sensu medico sumtam intelligimus ordinatos ad certos fines à summo & divino Architecto motus ex sapienti structura partium solidarum & dispositione, temperie, ac proportione, item potentia motrice fluidarum dependentes. Hanc fuisse mentem de natura humana clarorum in medicina virorum antiquiorum æque ac recentiorum ipsiusque auctoris nostri *Hippocratis* luculenta comprobant testimonia. Tacemus hic *Platonem* naturam artem diuinam in materia dicentem; tacemus *Asclepiadem* teste *Cælio Aureliano* naturam non nisi corpus ejusque motum asserentem; silentio etiam involvimus plures alios antiquos, quorum seriem hic texere possem numerosissimam, similiter de natura differentes, solusque nobis ex veteribus sufficiat *Hippocrates*. Ex recentioribus eximia sunt, quæ in hanc rem habet *Cl. Baglivus Prax. Med. Lib. 2. Cap. 1. ego, inquit, naturæ nomine non intelligo sapiens quoddam phantasma, quacunque vagans & consilio singula dirigens, sed complexum quendam generalem causarum naturalium; quæ licet consilio destituantur, effectus tamen suos pariunt juxta leges a summo conditore inditas, atque ita ordinate, ut quasi summo regi consilio videantur. Idem sentit etiam D. Sydenham. Sect. 2. de Morbis Acutis pag. 158. dicens: ego, quoties naturam nomino, toties causarum naturalium complexum quendam significari volo, quæ quidem causæ, brutæ licet, atque omni consilio destitutæ, non tamen sine consilio summo regantur, dum suas quæque operationes edunt, suosque effectus exequentur. Hanc eandem sententiam ipsum *Hippocratem* fovisse expresse testatur *Lib. 1. de Dieta §. 6. ubi hæc extant: corpora, quæ fa-**

ciunt, non sciunt, quæ vero faciunt, scire sibi videntur, & quæ vident, non cognoscunt; attamen omnia in ipsis fiunt per divinam necessitatem & quæ volunt, & quæ non volunt: accedentibus vero illis huc, his vero illuc, & inter se permixtis unumquodque destinatum fatum explet & ad majus & ad minus. Sic etiam *Lib. de Alimento* indoctas animantium naturas vocat, id est, non consilio, neque delectu agentes, sed profecto quasi edoctæ operantur; per naturam vero hanc licet *Hippocrates*, juxta mentem *Galenii*, intelligat temperaturam ex calidi, frigidi, humidi, ac sicci confusione ac mixtione genitam: hoc tamen pro scopo nostro sufficit, illum non aliud per naturam, quam complexum causarum corporearum intellexisse.

§. XV.

— Ast fortassis objiciet hic aliquis: quo jure queat adferri, quod *Hippocrates* per naturam intellexerit eum, quem nos volumus, corporis mechanismum, cum tamen notitia circuli sanguinis destitutus fuerit, sine qua verus de natura corporis mechanica, imo de œconomia totius corporis conceptus formari neutiquam possit. Novi equidem plures etiam doctissimos inter se hac de re disceptare, utrum nempe circulus sanguinis magno *Hippocrati* fuerit cognitus, an vero primum sit inventum sagacissimi *Harvæi*? verum *Hippocratem* hunc circulum sanguinis minime latuisse, facile ex ejus monumentis eruitur. Celebris est locus, quem auctor habet *Lib. de Aliment. §. IV. alimentum*, inquit, *in pilos & ungues extimamque superficiem ab internis partibus extimaque superficie ad interna redit*. Hisce ex verbis manifesto concludere licet, minime *Hippocrati* circulum sanguinis ignotum fuisse. Quomodo enim, quæso, alimentum (quo nomine sanguinem intelligit) in extimas usque corporis partes fertur, & ab externis ad interna redit sine circulari

lari sanguinis motu. Pergit auctor porro ibidem dicens: *principium magnum ad extremam partem pervenit, ex parte extrema ad magnum principium redit*; ubi per principium magnum in sensu priori sanguis dubio procul intelligendus est, principium scilicet nutritionis præcipuum, in sensu secundo vero cor principium scilicet vitæ, & certo sensu primum movens, & ultimum moriens, ad quod ab externis partibus sanguis refluit. Licet itaque auctor non expresse dicat sanguinis impulsum per arterias, reditum vero per venas fieri, hoc tamen ejus cognitioni parum aut nihil præjudicat. Meretur etiam in hanc rem notari locus, qui extat in *Hippocr. Lib. I. de Dieta §. 32. Tardiore existente circuitu sensus paulatim allabuntur, & qui acuti existunt, parum commiscuntur propter circuitus tarditatem. Similis extat locus Libro de Flatibus §. 13. sanguis enim ipse natura calidus existens vi coactus per angustam viam celerime transire non potest, cum multa impedimento sint obstacula & oppilationes, quapropter etiam pulsus fiunt circa tempora. Idem ibid. §. 21. prohibet, inquit, sanguinis cursum, atque alio quidem loco consistit, alio lentius penetrat, alicubi autem citius. It. Lib. de Sanitate Tuenda ad Mæcen. per omnia viscera venæ currunt, quæ sanguinem vehunt, ex quibus huc omnino meridiana clarius patet, nostro Hippocrati circulum sanguinis probe cognitum fuisse. Quod si vero ratiocinari velimus (sicut & merito fit) a suppressione, aut inhibitione motus, ut stare sanguis quasi videatur, habemus expressum locum *Popularium lib. VI. Sectione 7. n. 49. ἀματ & φλεβῶντ & σάσις λεπιδυμίν. i. e. sanguinis venarum suppressiones faciunt animi deliquium.* Quod si vero a spirituum motu ac radiatione, evidens est locus *Lib. de Morbo Sacro §. 6.* Non enim possibile est spiritum stare, sed procedit sursum ac deorsum. Plura etiam sunt loca, quæ sanguinis circulum auctori nostro cognitum fuisse certo evincunt,*

us

ut sunt *Lib. de Insomniis* §. 8. Item *Lib. 2. de Morbis* §. 8. quæ
fufius hic recensere instituti ratio non permittit.

§. XVI.

Porro auctorem nostrum in hoc circulo sanguinis vitam constituisse, sanguinemque pro vitæ thesauro habuisse, non obscura in scriptis suis evincunt testimonia. Legi hac de re meretur totus liber *Hippocratis de Corde*, ubi egregie & satis mechanice vitam, in quo consistat, describit. Inter cætera aurea sunt verba §. 5. *hi fontes sunt humanæ naturæ, & hi flumina sunt, quibus totum corpus irrigatur, atque hi etiam vitam homini conferunt, & ubi resiccati fuerint, homo moritur; item Lib. 2. de Morbis, §. 8. dum sanguis non movetur, fieri non potest, ut non etiam corpus quiescat ac torpeat, & si frigiditas ac congelatio augeant, penitus congelascit, ac perfrigeratur homo & moritur.* Huc etiam faciunt verba auctoris *l.c. §. 8. mens hominis in sinistro ventriculo cordis insita est, & reliquæ animæ imperat. Nutritur autem neque cibus, neque potibus a ventre, sed pura, & illustri substantia ex sanguinis discretionem nata;* ubi notandum, quod veteres magnam vim caloris ad sustentandam vitam deprehenderint, hinc etiam statuebant, principium vitæ causamque omnium functionum in animantibus *Ἐμφύον* illud substantiale & *ἔμφυτον*, quod in corde refidere credebant, sicut hoc patet ex loco, qui est *Princip. §. 7. calidum plurimum in venis ac corde inest, & propterea spiritum cor trahit, utpote quod omnium intra hominem calidissimum existat, & hinc animam moventem igneæ indolis esse statuebant, unde Hippoc. Lib. 1. de Dieta. ignem omnia per omnia movere dixit.* Hæc vero anima veterum, ut etiam ipsius *Hippocratis* calidum innatum aut spiritus impetum faciens non aliud dubio procul est, quam sanguinis pars subtilissima magna potentia elastica donata a calida ætheris materia subtilisata, hinc etiam auctor statuit, hanc materiam puram & illustri sanguinis substantia nutriri, quod vero per animam

mam

mam nequaquam materiae expers, & rationis particeps aliquod principium intelligat, patet ex loco *Epidem. lib. VI.* ubi hominis animam semper produci, id est, vegetari ad mortem usque statuit. Egregius etiam est locus *Lib. de Sanitate Tuenda ad Mæcen. §. 2.* *calore continetur anima, qua vivimus, id est, qua vivi sentimus.* Et ibidem: *humidus est sanguis, quo alitur vita, per omnia enim viscera venæ currunt, quæ sanguinem vehunt; sanguis animam, anima vitam sustinet.* Ast ne gratis etiam fluidi nervei, seu spirituum animalium concursum ad motus vitales supponere videamur, quia rationes pro ea militantes hic adferre strictiores dissertationis nostræ limites non permittunt, pro ratione instituti suffecerit auctoris testimonium in hanc rem allegare. Egregie *Hippocrates* de generatione hujus fluidi nervei ejusque functione disserit *Lib. de Morbo Sacro §. 8. 16. 17.* inter cætera memorabilia sunt, quæ habet §. 17. *Et propterea judico, cerebrum vim plurimam in homine habere. Hoc enim est nobis eorum, quæ ab aëre fiunt, interpretes, si sanum fueris, sapientiam autem ipsi exhibet aër. Quum enim homo spiritum in seipsum attraxerit, primum quidem ad cerebrum pervenit, & sic ad reliquum corpus aër dispergitur, relinquens in cerebro suum ipsius vigorem, & quicquid prudens, & sapientia præditum fuerit.* Ubi notandum, quod per aërem hoc loco non intelligi debeat crassior ejus substantia, sed potius, quod in illa continetur, agilissimum & purissimum elementum, quod ætheris nomine venit, quod caloris fons est, robur, motum atque vigorem fluidis & solidis corporis nostri partibus adfert.

§. XVII.

Perpectis itaque iis, quæ ad vitæ ejusque causarum considerationem mechanicam pertinere videbantur, ordo nos ducit ad sanitatis morborumque causarum mechanicarum investigationem, ad quod etiam præstandum nul-

la alia nobis, quam mechanica sufficiunt principia, materia nempe & motus: nulla enim mutatio nisi per motum concipi potest, motus vero non nisi materiae est affectio, unde videre est ad demonstrationem tam naturalis, quam praeternaturalis status humani corporis non alia, quam mechanica suppetere principia. Sanitatem vero definimus, quod sit integritas functionum vivi & animati corporis dependens a convenienti proportione motuum fluidorum ad solida & solidorum ad fluida, unde patet, morbum, qui sanitati est oppositus, non aliud esse, quam laesionem dictarum functionum a turbata motuum proportione originem trahentem, quas definitiones suis gaudere veritatibus probatur exinde, quod sanguinis motu per universi corporis partes moderato ac aequabili existente animadvertamus omnes corporis functiones recte se habere, quo vero motu aequabili sublato illico etiam sanitas labefactatur. Sciendum itaque in antecessum est, maximam solidis vim inesse, quae, ne ulterius, quam par est, intenderetur, temperari certo liquidorum libramine debuit, quod etiam factum est. Aeternae enim motuum leges nos docent, corpus in motu positum tantum de suo motu amittere, quantum imprimit in illud, in quod incurrit, ut videre est apud *Borellum in Lib. de vi percussiois*, ex quo constat perpetuam in natura dari actionem corporum & reactionem, sive in corpore humano mutuam dari solidorum in fluida, & fluidorum in solida actionem & reactionem, quae, si talem proportionem habeant, ut moderato & libero impetu ac motu fluida per minimos tubulos ferantur, sanitatis ratio perfecte inventa est.

§. XVIII.

Cum itaque sanitas in dicta motuum proportione consistat, facile patet, nutante hac harmonia laesionem & turbationem functionis corporis nostri, sive morbum illico subsequi, intensior enim factus solidorum elater, atque fibrarum impulsus spasmus inducit, quo vasa constringuntur

tur

tur, fluidorum liber motus intercipitur, hincque in vasis capillaribus sanguinis mora lentor & stagnatio presso pede sequuntur, unde plurimorum morborum phalanges originem suam trahunt. Hanc rem manifesto evincit hypochondriacorum & hysteri corum malorum natura, quorum formalitas non nisi in motibus spasmodicis & inde dependente inæqualitate circuli sanguinis consistit, tamque multiformis symptomatum facies ex alterna partium spasmodica corrugatione & relaxatione, verbo: a proportionemotus destructa, viriumque abolitione deriuari debet. Maxime notabilis etiam est mutua cordis cum cerebro consensio, quæ sensus motusque rationem subministrat, ita, ut, si cordis vigor & impetus superet meningum resistantiam, oriatur statim in capite turbatio & confusio. Quod si vero contingat, duram matrem fortiori textura præditam esse, motuique cordis quodammodo prævalere mutato inter hæc duo mobilia æquilibrio & proportionem, cor debilius vehementioribus duræ matris pressionibus cedet, ideoque tales homines acutos, ut pl. sensus habere solent, & ob quamcunque mentis agitationem leuemque affectum maximis pulsuum turbationibus subjacent. Hac de causa etiam videmus in acutis affectibus, quando nimirum crispatur dura meninx, oriri vigilias continuas, quibus sæpe etiam supervenit delirium ac delirio lethargus. Ita etiam mania, quoniam duræ matris elater ad extremum quasi gradum excrevit, violentos motus in partibus excitat, ut eo morbo correpti adeo sint validi, ut humanas prorsus vires excedere videantur.

§. XIX.

Posita sic formalitate morborum, quam in æquilibrii solidorum ad fluida sublatione consistere diximus, proximum est, ut etiam in causas hujus æquilibrii sublatis paucis saltem inquiramus, quas quidem commode secundum mentem *Excell. Dn. Præsidis* ad duas referri posse classes merito censemus,

semus, sunt enim vel materiales, vel immateriales, has solo actu ideali anima producit, animique affectus audiunt; illæ vero a causis variis materialibus subalternis dependent, inter quas merito primas tenent venena seu sint extrinsecus assumta, seu intra corpus genita, plethora, seu nimia sanguinis abundantia, cacochymia seu humorum impuritas; res præterea naturales & non naturales, a quibus omnibus morbos in corpore humano pure mechanice vel immediate, vel mediate dependere, nisi instituti nostri ratio arctioribus nos circumscriberet limitibus, juxta seriem demonstrare res esset facillima: ubi tamen merito monendum duximus, animi quidem affectus nos ad principales morborum causas retulisse (quod forte nonnullis mechanismo contrarium videbitur) ultroque nos concedere, sicut jam supra monuimus, animam motus vitales turbare, ac pervertere posse, ac proinde ad principales morborum causas rite annumerari debere; neutiquam tamen inde sequitur, omnes motuum causas in corpore ab anima dependere, neque hoc quicquam mechanismo humani corporis præjudicat, quamprimum enim illa immaterialis, libere agens causa, nempe anima corpus afficit, totum id, quod producit, nonnisi corporeum est, adeoque legibus mechanicis obediens. Nil itaque refert, causam mutationis non esse mechanicam, cum hac insuper habita effectum, qui est corporeus, cognoscere, excutere atque dirigere mechanico detur medico, quod omnino pro scopo medici sufficit, non enim medico, qua medico in causam illam immaterialem in sanandis morbis quidquam agendi data est potentia, sed ibi potius remedium vel ex Verbo Dei vel ex philosophia morali in componendis nempe affectibus rectius deducitur, sicut inter hanc doctrinam, & medicinam amicabilem dari nexum ultro concedimus, de qua re meretur etiam legi *Dissertatio, Excell. Dn. Alberti Præcepto-*

cepto-

ceptoris mei ætatem devenerandi de Medicina, & Doctrinæ
Moralis nexu.

§. XX.

Porro jam sequitur pro scopo nostro, ut demonstre-
mus, auctorem nostrum Hippocratem easdem, quas præ-
misimus, sanitatis ac morborum, ac pro inde non alias,
quam mechanicas agnovisse causas, quod quidem ex ejus
scriptis perquam facile præstari posse existimo. Totus
enim in Operibus suis Venerandus Senex in eo est, ut in-
culcet, proportionem, temperiem, moderationem, æqui-
librium in motibus, item in materia mobili proportionem
in quantitate, & mixtione pro tuenda sanitate servari de-
bere, contra ab inæqualitate motuum & intemperie ac
mutata proportione humorum turbationes functionum in
toto corpore fieri, atque ex eodem fundamento plurimo-
rum morborum ac symptomatum originem dependere
mechanice demonstrare conatur. In horum confirmatio-
nem legi præclara possunt, quæ auctor habet *Lib. de Natura
Humana §. 5. 6. homo, inquit, constat ex sicco, humido, cali-
do & frigido, hincque sanguinem & pituitam, & bilem
duplicem, flavam & nigricantem habet, & sanus maxime
est, ubi temperamentum hæc inter se habuerunt moderatum,
tum facultate, tum copia, & ubi maxime fuerint permixta,
ægrota autem, quum horum quod minus, aut amplius fue-
rit, aut separatur in corpore, & non fuerit reliquis omnibus
contemperatum. Similis huic locus est de Prisca Medic. §. 24.
ubi hæc extant: inest in homine & amarum, & salsum, & dulce,
& acidum, & fluidum, & alia infinita omnigenas facultates
habentia. Atque hæc quidem mixta & inter se contemperata, ne-
que conspicua sunt, neque hominem ledunt: Ubi vero quid ho-
rum secretum fuerit, tunc & conspicuum est & hominem ledit.*
Ex his locis clare apparet, gravissimum nostrum auctorem
sanitatis causam in temperata mixtione partium sanguinem
constituentium posuisse, neque omnino sine ratione, flui-
do-

dorum enim ratione quantitatis & mixtionis debita constitutio causa est motuum, qui fiunt cum debita proportione in animantium corporibus; solida enim non nisi per fluida moventur: similitatione morborum causas idem auctor primario quærit in mutata illa & præternaturali mixtione & crassi partium, quæ sanguinem constituunt; sic etiam egregie ab inæqualitate circuli sanguinis plurimos morbos mechanice deducere videtur, quando flatibus, qui nostro sensu non nisi spasmii sunt, eorum genesin adscribit, ut hoc videre est Lib. I. de Flatibus §. 21. cum, inquit, in crassiores, & pleniores sanguine venas aër prodierit progressusque diutius maneat, prohibet sanguinis cursum, atque alio quidem loco consistit, alio lentius penetrat, alicubi autem citius. Quæ sane inæqualitate transitus sanguinis per corpus facta omnigenæ inæqualitates per omne corpus contingunt, unde totius corporis subversiones fiunt.

§. XXI.

Ad conservandam vero sanguinis temperiem & ratione quantitatis proportionem utique res a medicis non naturales dictæ multum conferunt, siquidem certum est, quod ex iis vivamus, ægrotemus, sani simus & moriamur. Temperiem igitur sanguinis & debitam proportionem temperatus harum rerum usus tam ratione quantitatis, quam qualitatis conservat; Atque in eo jam totus est noster Hippocrates, ut ad sanitatis tutelam moderatum usum ciborum, potus, veneris, aëris, quietis, somni quoque & vigiliarum commendat, siquidem Epidem: Libr. VI. S. VI. §. 6. ait; labor, cibus, potus, somnus, Venus, omnia mediocria. Elegans quoque hanc in rem extat locus Libr. I. de Dieta §. 8. cum inventa fuerit ciborum mensura & laborum ad unamquamque naturam numerus, ita ut excessus neque supra neque infra modum fiat, inventa sane exacte fuerit hominibus sanitas. Item Libr. de Alimento §. 8. magna res est ciborum quantitas ad vires solerti ratione adaptata. Similiter de veteri Medicina §. 7. multa

multa & gravia ex robusto & ferino victu homines patiuntur, qui intemperatus & magnas vires habens ingeritur. Parallelus huic est locus in Aphor. Sect. II. §. 17. ubi p. n. copiosus cibus ingestus est, is morbum creat. Etenim nimia ciborum copia neque a ventriculo bene concoqui (quoniam tonum ejus mole sua labefactat) neque in succum bonum converti potest; accedit etiam, quod nimia chyli copia minus commode a sanguine subigi possit & sic perspirationem manifesto impediatur, sordiumque excrementitiarum ad interiora fiat recessus, unde varia morborum genera presso quasi pede sequuntur. Recte de hac re Fernelius sentit in Pathologicis Libr. I. Cap. XV. abdomen infatiabile perniciosam sentinam appellans. Argute etiam idem auctor intemperantiam medicorum nutricem nominat. Laudari itaque de jure meretur antiqui philosophi Pythagoræ consuetudo, qui suam philosophandi rationem a sobrietatis studio exorsus est. Sic etiam Plato temperantiam vitæ custodem esse egregie perhibet. Præclara itidem sunt Sanctorii verba Libr. II. aph. 33. si sciveris quotidie, quantum cibi conveniat, scies vitam diutissime conservare. Pergit noster Hippocrates de Locis in Homine §. 54. dicens: cibos offeramus ea copia, quantum corpus, cui offeruntur, superare valet: nam, si corpus ipsos cibos superare velit, neque morbus, neque contrarietas fit ex his, quæ offeruntur & hæc est occasio, quam medicum nosse oportet. Quadrant huc etiam ea, quæ habet Libr. IV. de morbis §. 10. si homo parum edit & parum bibit, nullum morbum hoc ipsi inducit. Præter hæc loca recensita legi meretur totus Liber. IV. de Morbis, ubi, quomodo sanitas ab ingestis & egestis fiat, clarissime ostendit.

§. XXII.

Verum enimvero non modo simpliciter vitam ac sanitatem, sed etiam ipsam sapientiam humanam plurimum a bona diætâ & sanguinis temperata crasi dependere, variis in locis auctor testatur. Aurea sunt, quæ habet *Libr. de Diætâ,*

Dieta, ubi sedulus in eo est, ut demonstret, ex tempera-
tura, vel intemperatura, item ex diæta sapientiam & desi-
pientiam procedere, dum § 29. inquit: *quando in corpore*
elementa temperamentum acceperunt, sapientissimi sunt homi-
nes. Et recte etiam §. 84. *melior redditur anima rectæ diæ-*
tæ usu & pejor prave. Experientia enim constat, ex ni-
mia repletione ingenii alacritatem pessundari corporique
lassitudinem, torporem, pigritiem ac somnolentiam super-
induci, cujus ratio non alia est, quam quod nimia succo-
rum resistentia cordis ac fibrarum tonum ac motum infrin-
gat & sic æquilibrium inter movens & mobile manifesto
tollatur, functionesque animales æque ac vitales sufflami-
nentur. In hanc sententiam conspirat etiam ipse *Celsus*
Libr. I. Cap. 2. dicens: *ubi ad cibum ventum est, nunquam*
tuta est nimia satietas. A sanguinis vero crasi & circulo
æquabili sapientiam dependere, egregie monstrat *Hippa-*
crates Libr. de Flatibus §. 20. opinor autem, inquit, *inter o-*
mnia, quæ in corpore sunt, nihil magis ad prudentiam con-
ferre, quam sanguinem, qui, quum in constanti persistit habi-
tu, consistit & prudentia, sanguine vero permutato concidit
simul & prudentia. Item *Libr. I. de Morbis §. 28.* *sanguis,*
qui est in homine, maximam partem ad prudentiam confert.
Similiter sapientiam hanc a dispositione organorum depen-
dere, fuse demonstrat in *Libr. de Morbo Sacro §. 16. 17.* Hinc
admodum scite etiam *Cartesius* in *Dissert. de Methodo* scri-
bit: *animus adeo a temperamento & humorum corporis di-*
positione pendet, ut, si ratio aliqua possit inveniri, quæ homi-
nes sapientiores & ingeniosiores reddat, quam hætenus fue-
runt, credo, illam in medicina quæri debere. Ex quibus o-
mnibus colligere licet, causas illas, quæ vitæ, sanitati, ani-
mique inclinationibus præsumt, nonnisi vulgares esse & ad
classẽ rerum materialium pertinere; nihil enim est com-
munius, quam ut diversitatem temperamentorum, sexus,
varii vitæ status atque ætatis, varia etiam animi vis & per-
fectio

fectio subsequatur, hinc mulieres & pueros propter molli-
 tiem cerebri ac fibrarum ad inveniendam docendamque
 veritatem recte impares judicat *Baglivus in Dissert. de Ana-
 tome Fibrarum & Morbis Solidorum pag. m. 411.* Meretur
 etiam hic legi *Dissert. Excell. Dn. Præsidis de Temperamento
 Fundamento Morum & Morborum in Gentibus.*

§. XXIII.

Plethoræ etiam nostrum *Hippocratem* principalem in
 morbis producendis locum assignasse, non obscura in scri-
 ptis ejus testantur monumenta. Manifestus est locus, qui
 extat *de Sanitate Tuenda ad Mæcenatem §. 3. sanguis, cum
 abundat, valetudinem vitiat.* Quomodo vero sanguis abun-
 dans valetudinem vitiet, ex mechanicis res explicatu est fa-
 cillima; siquidem ad omnem motum requiritur, ut resi-
 stentia corporis mobilis superetur a virtute motrice, alias
 motus produci non potest. Quo vero major est resisten-
 tia mobilis, eo plus detrahit virtuti motrici, & quo minor,
 eo minus. Quod si itaque major justo sit sanguinis quanti-
 tas, major quoque fit sanguinis resistentia, plusque virtuti
 cordis motrici detrahitur & sic lentiore facto sanguinis cir-
 cuitu non potest aliter fieri, quam ut humorum crassities,
 vasorum infarctus, obstructions & indurationes & exinde
 scorbutus, cachexia, mensium suppressiones, asthma, cal-
 culus renum, ipsum quoque malum hypochondriacum a-
 liique affectus subsequantur quamplurimi, quæ omnia au-
 ctor noster probe cognoscens præclare *Libr. IV. de Morbis*
*§. 10. scribit: accedente ad cor & corpus sanguine, quam sa-
 tis est, uberiore a cibis & potibus & ad alium humorem ad-
 mixto, si non ab ipso egressus fuerit per alvum aut vesicam
 reliquo humori admixtus dolorem corpori inducit; sin autem
 paulatim copiosior fiat, morbosus efficitur.* Neque dissimilis
 est locus in *Aphorism. Sect. I. §. 3. athletarum habitus ad sum-
 mum progressi periculosi, & si in extremo constit rint & quia
 non ultra possunt in melius proficere, reliquum est, ut in de-
 teri-*

ærius labantur; neque vasorum confidentiæ ad extremum pro-
ducendæ: nam evacuationes, quæ ad extremum tendunt, peri-
culosæ, & rursus refectiones, cum extremæ fuerint, periculosæ.
Hoc loco auctor egregie sanguinis nimiam abundantiam
æque ac nimium defectum morbos procreare athletarum
exemplo docet, in quam rem pulchre ipse *Celsus* ita scribit:
si plenior quis & coloratior & speciosior se ipso factus videatur,
suspecta sua bona habere debet. Notandum vero hic est ex
prius allegato *Hippocratis* loco, quod non tantum pletho-
ram, sed & sanguinis inopiam periculosam esse pronun-
tiet, cujus ratio facile patet: summa enim lex est sanitatis,
naturam gaudere temperie, & omnia temperata esse debe-
re tam quoad quantitatem, quam quoad qualitatem, omnia-
que nimia naturæ esse inimicissima. Quodsi igitur minor
sanguinis est quantitas, quam vi motrici solidorum resiste-
re possit sublata temperie & æquilibrio solidorum ad fluida
totam œconomiam corporis humani turbari ex superiori-
bus liquet.

§. XXIV.

Porro ipsum aërem quoque, quem continuo inspira-
mus, in conservatione vitæ ac sanitatis, ipsaque morborum
generatione non postremum occupare locum, egregie in
scriptis suis demonstrat noster *Hippocrates*, sicut hoc testa-
tum faciunt *Libri ejus præcipui de Aëribus* nempe, *Aquis &*
Locis, de Flatibus, de Locis in Homine; item *de Natura Hu-*
mana, in quibus summa cum cura ac diligentia in id incu-
buit, ut demonstraret, quomodo aër, isque secundum ven-
tos, anni tempora & tempestates mutatus ad morbos ge-
nerandos eosque feliciter curandos conferat; neque o-
mnino sine evidenti fundamento ac ratione mechanica, si-
quidem aër & alimenta non tantum corpus nutriunt, sed
& robur ac vim motricem partibus solidis æque ac fluidis
subministrant. Maxime omnium vero fluidum illud sub-
tilissimum aëreo æthereo-elasticum elementum vires cor-
poris

poris & per consequens æquilibrium inter solida & fluida sustentat, hinc noster auctor *Libr. de Diæta* ætherem vocat ignem per omnia moventem: habet enim aër subtile quoddam elementum veteribus *πνεῦμα* dictum, quod activitatem calore ac spirituaſcentia ſua animantibus largitur. Eximia quoque ſunt, quæ *Libr. de Aëribus, Aquis & Locis* §. 1. de aëris ac ventorum notitia tanquam ad medicinam ſumme neceſſaria profert, cum ait: *quicumque artem medicam integre conſequi velit, primum quidem anni temporum rationem habere debet, quantum potentia eorum valeat, deinde ventorum, qui in unaquaque regione ſunt indigenæ & proprii, urbium ſitus & natura aquarum nota ſit. Hominum inſuper diæta perquirenda, qua maxime capiantur; ex his enim ſingula ſunt inveſtiganda, & qui hæc probe, quantum fieri poteſt, invenerit, ille errare non poterit, ſicubi ad morborum indicationem adhibeatur.* Notari hic obiter merentur eximia *Senecæ* verba, quæ profert *Libr. II. de Ira Cap. 16. in frigora ſeptentrionemque vergentibus immanſueta ſunt ingenia ſuoque, ut Poeta inquit, ſimillima cælo.* Præclare etiam *Ariſtoteles Probl. IV. §. 14.* dicit: *optima temperies aëris non corpori ſolum, verum etiam hominis intelligentiæ prodeſt, deceſſus autem omnes ut corporis, ita etiam mentis temperamentum pervertunt.* Fuſius hac de re legi meretur exaſciatiſſima *Differt. Excell. Dn. Præſidis de Temperamento Fundamento Morum & Morborum in Gentibus, ut & ejusdem Differt. de Morbis certis Populis ac Regionibus propriis.*

§. XXV.

Quodſi igitur tanta ſit aëris puri ac temperati ſubtiliori calido, æthereo elemento imbuti potentia vitam & ſanitatem dirigendi atque temperamenta hominum moresque ac diſpoſitionem ad morbos modificandi, ſane nullus aërem immutatum & præter naturam conſtitutum corpus variis modis afficere & ad multos morbos diſponere in dubium revocabit: quantum enim aëris impuri energia ad

morborum epidemicorum certis temporibus populariter grassari solitorum productionem conferat, vel in ipsum vulgus notum est, cujus nulla alia subest causa, quam quod aër supra modum intemperatus & putredinosa exhalatione vel miasmate inquinatus corpus putredine inimica vitiat, motum acrobis partium solidarum subtrahit, corpusque ad supervacuorum humorum dissolutionem ineptum reddit & sic putredo retenta ex uno corpore in aliud transit, sicut hoc fusius deducit *Excell. Dn. Præses in Diss. de Intemperie Aëris multorum Morborum causa.* Præclare noster auctor quoque more suo *Libr. de Nat. Hum. §. 18.* scribit: *morbi partim ex diæti, partim ex aëre, quem inspirando trahimus, fiunt.* Item paulo post: *quando ab uno morbo multi homines corripuntur, eodem tempore causam ad id, quod communissimum est & quo maxime omnes utimur, referre potest. Est autem hoc spiritus & aër, quem inspirando trahimus.* Item *§. 19.* cum unius morbi popularis grassatio consistit, manifestum est, spiritum, quem trahimus, id est, aërem in causa esse, palamque est insuper eum ipsum spiritum sive aërem morborum aliquam exhalationem habere. Et quoniam aër quandoque admodum fertilia morborum contagiosorum semina fovet, hinc non inconcinne cautelam practicam subnectit his verbis: *providendum vero, ut quam paucissimus aëris influxus in corpus ingrediatur & ut ipse quam peregrinissimus existat; regionum enim locus, in quibus morbus consistit, quantum fieri potest, permutare oportet.* Consideratione quoque dignissimus omnino est locus, qui extat *Libr. de Flatibus §. 4.* corpora omnia tum hominum, tum reliquorum animantium a triplici nutrimento sustentantur; horum autem nomina sunt *cibus, potus, spiritus; spiritus quidem maximus est in omnibus, quæ corpori accidunt, & auctor & dominus.* Item paulo post enarratis prius prolixè aëris proprietatibus subjungit: *vides ex his, quæ dixi, quanta communio omnibus animantibus in fruendo aëre existat.* Subjiciam igitur & illud, quod non aliun-

aliunde unquam verisimile sit morbos evenire, quam inde, si is aut plus, aut minus, aut cumulator, aut morbidis fordibus inquinatior in corpus influat.

§. XXVI.

Perspectis ac consideratis iis, quæ ad vitæ, sanitatis morborumque causas mechanicas pertinere videbantur, superest jam ultimo, ut etiam de ipsa therapia *Hippocratis* mechanica nonnulla adjiciamus. Quid vero nos per therapiam mechanicam intelligamus, facile ex ipsa morborum notione superius tradita liquet. *Θεραπεύειν* enim sive sanare ex mechanicis principiis nihil est aliud, quam causas morborum per remedia congrua adjuvante natura tollere; siquidem omnia illa, quæcunque æquilibrio, temperiei, mixturæ & motui partium corporis incongrua, impropportionata, simul vero activitate imbuta sunt, causam morbificam constituunt, motusque naturæ turbare morbumque, imo ipsam mortem producere apta sunt. Ad has igitur motuum turbationes a causis morbificis concitatas in ordinem redigendas partiumque læsiones redintegrandas opus est methodo rationali, opus est medicamentis vi activa instructis & ad causas morbificas amovendas directis, Atque in his universæ therapie cardo unice vertitur.

§. XXVII.

Auctorem nostrum *Hippocratem* medicorum facile principem non alia methodo in sanandis morbis fuisse usum, quam rationali, id est, mechanica, haud obscura in ejus Operibus evincunt testimonia. Cedro hic cum primis notatu digna sunt, quæ *Libr. Epidemior. VI. Sect. II. num. 1. & seqq.* extant, ubi gravissimus auctor hunc in modum disserit: *dilatare, constringere, alia quidem, alia vero non. Humores alios quidem expellete, alios vero ficcare, alios autem indere, & alia quidem parte, alia vero non. Attenuare, crassificare corpus, cutem, carnes & alia: & ali-*

qua quidem, alia vero non. Levigare, exasperare, indurare, mollire, alia quidem, alia non. Excitare, torpescere & quaecunque alia huiusmodi. Derivare, succedentia statim revellere, renitentibus concedere. Alium humorem non prodeuntem ducere, prodeuntem vero simul effundere: operari simile, velut dolor dolorem sedat. Dissimilia, si vergant sursum elevata, inferne solvere & contraria per eadem: velut est capitis purgatio, venesectio, quando non temere detrahitur. Pulchre etiam *Libr. de Flatibus §. 3.* medicinam practicam definit his verbis: *medicina nihil aliud est, nisi adpositio & ablatio, ablatio quidem eorum, quæ excedant, adpositio vero eorum, quæ deficiunt; qui autem istud optime facere potest, is optimus medicus censebitur, quantumcunque quis ab hoc præstando deficit, tantum deficit quoque ab ipsa arte.* ubi manifeste innuit, totam medicinam practicam in eo terminari, ut proportio, temperies, moderatio atque æquilibrium in motibus æque ac materia mobili procuretur. Quid enim aliud est superflua in corpore humano demere & quæ deficiunt, supplere, quam procurare, ut æquilibrium solidorum ac fluidorum invicem ac temperies naturæ amicissima emergat. Huc merito referendus est locus *Aphor. V. Sect. II. §. 22.* *quicumque morbi ex repletione fiunt, sanat evacuatio & quicumque ex evacuatione, sanat repletio & in omnibus contrarietas remedio est, quasi dicat: quicquid rectum est, id moderatum est, omnisq; excessus expers.* Si quid itaque deest ad temperiem in corpore conciliandâ, adjiciendum est, & quod abundat, demendum. *Similis extat locus. Libr. de Natura Humana §. 17.* *hec insuper nosse oportet, quod, quoscunque morbos repletio parit, evacuatio sanat.* Item: *in summa medicum scire oportet, opponere se contrarium instantibus & morbis & naturis & temporibus & ætatibus & distendentia solvere & soluta distendere & mihi sane hoc ipsum sanatio esse videtur.* Ceterum quod
na-

natura sit optima fanitatis conservatrix morborumque medicatrix, & quod omne nimium corporisque subita mutatio periculum corpori minetur, æquabilitas vero & moderatio ac temperies in curandis morbis naturæ sit amicissima expresse docet *Hippocrates Aph. sect. II. §. 51. multum & repente evacuare & replere vel calfacere vel refrigerare, aut alio quovis modo movere periculosum*: omne siquidem nimium naturæ est inimicum, obrepentinam nempe habitus, temperamenti totiusque œconomix animalis mutationem, quæ mutatio non solum ægris, sed etiam fanis calamitosa est.

§. XXVIII.

Notari porro meretur, quod naturarum secundum subjecta individua diversitatem in medendo considerari debere magna cum cura ac diligentia in Scriptis suis Divus Senex commendat, qualia nempe sint corpora, imbecillia, an robusta? quis sexus? quæ ætas? quæ vires? quale temperamentum? qualis habitus corporis, consuetudo vel hæreditaria dispositio adsit? Sicut hoc paucis quasi in compendio præclarus auctor testatur *Lib. de Steril. §. 18. conare, inquit, ut sis physicus ad hominis habitum ac robur respiciens, nam ex his nullus est, qui non omnia ad amussim faciat*; quod sane non leve documentum præbet, Hippocratem ex numero vere rationalium medicorum fuisse. Egregius etiam est locus qui extat in hanc rem *Libr. de Nat. Hum. §. 18. curatio instituenda est habita consideratione naturæ hominis & ætatis & speciei, horæque anni & modi ipsius morbi curationem facere aliquando detrahendo, aliquando apponendo, & quemadmodum jam dudum a me dictum est, ad singulas ætates & horas & species ac morbos respiciendo tum in exhibendis pharmacis, tum in constituenda diæta*. Similia his sunt Hippocratis verba de *Loeis in Homine §. 55. neque partendum est medicamentum promiscue, sed singulis secundum naturam, debilibus quidem debilia a natura: fortibus vero morbis, fortis naturæ pharmaca exhibenda sunt*. Item de *Flatibus*

cibus §. 8. differt corpus a corpore, natura a natura & nutrimentum a nutrimento. Non enim omni animantium generi eadem aut conferunt, aut commoda sunt, sed sunt alia aliis magis convenientia. Item Libr. I. de Diæta §. 1. oportet enim scire, quomodo fortium naturæ vim detrahere oporteat & quomodo debilibus robur per artem addere oporteat, prout singulorum occasio se obtulerit. Simili practica consideratione dignus est locus Hippocratis Aph. Sect. I. §. 2. in evacuationibus considerare oportet & regionem & anni tempora & ætatem & morbos, in quibus expedit & non. Item Sect. VII. §. 65. Si quis febricitanti dederit cibum, quem sano exhibet, valenti robur, ægro-tanti morbus fit. Item Sect. I. §. 11. In paroxysmis a cibo abstinendum esse censet, cum ejus accessio damno sit, cujus aphorismi egregiam tradit Heurnius rationem inquiring: magis enim eo tempore restui sunt cuncti succi ad centrum corporis, unde opprimitur anxiosaque fit respiratio ac alvina regio ab impuris succis oneratur.

§. XXIX.

Fatemur equidem plurima adhuc ex Hippocratis scriptis ad stabiliendum nostrum thema superesse, sed brevitatis studium arctioribus nos includit limitibus, veremur enim, ne in tantam molem hæ pagellæ excrescant, ut loco Speciminis Academici vastum quoddam volumen lectorum fatiget industriam. Nihil tamen dubito, fore ut ex allatis facile quisque veritatem assertorum pervidere possit, Hippocratem nempe nonnisi principiis mechanicis totam suam medicinam superstruxisse, neque alias in investigandis vel curandis morbis, quam mere mechanicas ingressum fuisse vias. Ceterum Deo ter Optimo Maximo devotas piamente pro præstito hoc auxilio persolvo grates, supplexque eum veneror, ut ulterius quoque studiis meis ad nominis sui gloriam proximique salutem junice destinatis gratia sua adesse atque eadem ad optatum finem perducere velit.